

STEFAN ZETTERSTRÖM

Upplaga 5

# JU RI DI KEN

---

---

---

*och dess arbetssätt*

---

EN INTRODUCTION

iUSTUS

# Juridiken och dess arbetssätt

## – en introduktion

Femte upplagan

STEFAN ZETTERSTRÖM

§  
**iUSTUS**  
FÖRLAG

# Förord

## Första upplagan

Under de senaste tretton åren har jag mött uppskattningsvis några tusen studenter som valt att läsa olika introduktionskurser i juridik. Studenterna har haft olika anledningar till att studera juridik. Studenter från polis- och militärhögskolorna har läst olika juridiska kurser som en del av deras utbildning. Kronoassistenter från Kronofogdemyndigheten har läst juridik inom ramen för deras kronoinspektörsutbildning. Handläggare från de största inkassoföretagen i Sverige har läst juridik som ett led i inkassoföretagens kvalitetssäkring. I övrigt har jag haft nöjet att utbilda studenter som läst våra juridiska introduktionskurser om 15 poäng och många andra studenter från olika företag och myndigheter. En sak har de alla haft gemensamt och det är svårigheten att ta till sig det juridiska arbetssättet. Studenternas bakgrund har spänt över ett stort fält, allt från tidigare högskole- och universitetsstudier till gymnasial utbildning som enda studiemerit. Efter att under lång tid ha arbetat med studenter med ringa eller ingen erfarenhet av juridik har jag insett behovet av en mer handfast introduktion till det juridiska arbetssättet.

Innehållet i boken baseras huvudsakligen på min erfarenhet från mina år som lärare för olika juridiska uppdragsutbildningar och för olika fristående juridiska introduktionskurser. I min lärargärning har jag använt mig av många olika forum för studier. Det har skett genom traditionell klass- och seminarierumsundervisning, undervisning med IT-stöd och telebild/videokonferenser. Jag har dessutom haft nöjet att skriva manus till Utbildningsradions programserie "Rätt eller fel" och dess uppföljning med s.k. kvartsamtal som ansluter till de olika programmen. Det inspelade materialet har använts och används i olika undervisningssammanhang inom universitet, högskola och gymnasieutbildningar.

För tillkomsten av denna bok vill jag främst tacka min f.d. fru Pernilla som varit mig behjälplig med såväl språklig behandling som innehåll. Hennes domarutbildade ögon har till min glädje gått hårt åt texten. Jag vill dessutom tacka Ingela Thorsson från Kronofogdemyndigheten i Stockholm (som vid första upplagans utgivning arbetade på Polishögskolan i Sörentorp) som bidragit med många kloka råd och tips om upplägg och utformning av innehållet. Ingela skriver själv en del case-böcker. Värdefulla råd och tips har dessutom kommit från två av mina tidigare uppdragsstudenter, Lotta Drougge (som från tiden vid första upplagan arbetade på Intrum Justitia) och Ulrika Burman (som från tiden vid första upplagan arbetade på Sergel Kredittjänster). Min alltid lika välvilligt inställda vän Andreas Dahlqvist har även till denna boks förverkligande lagt ner en stor möda för att hjälpa mig med mitt manus. Harry Schüssler, kollega och kär vän, har givit mig tips och råd samt uppmuntrande ord. Slutligen vill jag tacka alla mina fantastiska studenter genom åren. Utan er hade denna bok aldrig blivit till.

## Femte upplagan

Boken är nu uppdaterad i flera avseenden med bland annat ett nytt kapitel som översiktligt behandlar AI:s påverkan och inverkan på juridiken och på juristernas arbete. Det har dessutom gjorts en del uppdateringar samt vissa såväl språkliga som innehållsmässiga justeringar. Till utformningen av det nya kapitlet om AI har Jakob Heidbrink, docent tillika universitetslektor, huvudsakligen bidragit till innehållet i avsnittet om AI. Övriga som bidragit med fantastiska insatser till kapitlet om AI är Manuela Harge, dataskyddsjurist, Gisela Zetterström Lindoff, Engineering Manager & Senior Integration Developer at Strawberry samt Fredrik Hökegård, Sales COO at NetNordic Sverige. F.d. Chefsrådmannen Patrick Baerselman har varit behjälplig med översynen av kapitel 5.

Stockholm november 2025

*Stefan Zetterström*

# Innehållsförteckning

## Förord 5

## 1 Syfte och bakgrund 11

## 2 Varför är juridiken krånglig och ibland kontroversiell? 13

- 2.1 Jurister talar och skriver ett krångligt språk 14
- 2.2 Jurister är ovilliga att ge ett klart svar 16
- 2.3 Jurister bollar med materiella frågor och bevisfrågor om vartannat 17
- 2.4 Jurister är välavlönade oavsett framgång eller inte 18
- 2.5 Jurister ser till att brottslingar får gå fria 19
- 2.6 Jurister letar kryphål för sin egen vinnings skull 20

## 3 Vad är juridik 22

- 3.1 Reglerna är uppbyggda av rättsfaktum och rättsföljd 23
- 3.2 Juridiken är uppdelad i olika rättsområden 26
  - 3.2.1 Civilrätt 27
  - 3.2.2 Straffrätt 35
  - 3.2.3 Processrätt 38
    - 3.2.3.1 Rättegången i tvistemål 40
    - 3.2.3.2 Rättegången i brottmål 47
    - 3.2.3.3 Sammanfattning 50
  - 3.2.4 Offentlig rätt 54
  - 3.2.5 EU-rätt 57

## 4 Rättskällorna 59

|          |                                                                                               |            |
|----------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>5</b> | <b>Hur en lag kommer till</b>                                                                 | <b>64</b>  |
| 5.1      | Vad är ett förarbete för något?                                                               | 67         |
| 5.2      | Hur du hittar förarbeten till lagstiftning                                                    | 69         |
| 5.3      | Sammanfattning                                                                                | 77         |
| <b>6</b> | <b>Domstolarnas organisation m.m.</b>                                                         | <b>80</b>  |
| 6.1      | De allmänna domstolarnas uppgifter och organisation m.m.                                      | 84         |
| 6.2      | De allmänna förvaltningsdomstolarnas uppgifter och organisation m.m.                          | 86         |
| 6.3      | Specialdomstolar och särskilda domstolar                                                      | 87         |
| 6.4      | Sammanfattning                                                                                | 88         |
| <b>7</b> | <b>Vad innebär den juridiska metoden?</b>                                                     | <b>93</b>  |
| 7.1      | Juridisk metod – användning av en checklista                                                  | 93         |
| 7.2      | Juridisk metod – användning av vissa tolkningsmetoder och – principer: juristens verktygslåda | 96         |
| 7.3      | Steg 1 – avgränsa och identifiera problemets tillhörighet                                     | 105        |
| 7.4      | Steg 2 – vad säger rättskällorna?                                                             | 106        |
| 7.5      | Steg 3 – kan vi styrka vårt påstående?                                                        | 109        |
| 7.5.1    | Ett praktiskt exempel – överkurs                                                              | 110        |
| 7.6      | Steg 4 – slutsatsen                                                                           | 114        |
| 7.7      | Sammanfattning                                                                                | 115        |
| <b>8</b> | <b>Hur tolkar man ett rättsfall?</b>                                                          | <b>122</b> |
| 8.1      | Rättsfallsanalys – allmänna förutsättningar                                                   | 122        |
| 8.2      | Ett praktiskt exempel – NJA 2001 s. 177                                                       | 126        |
| 8.2.1    | Avslutande kommentarer till rättsfallet NJA 2001 s. 177                                       | 135        |
| 8.2.2    | Kortreferat av rättsfallet NJA 2001 s. 177                                                    | 137        |
| 8.3      | Sammanfattning                                                                                | 138        |
| <b>9</b> | <b>Det juridiska språket</b>                                                                  | <b>140</b> |
| 9.1      | Några grundförutsättningar för skrivandet                                                     | 141        |
| 9.1.1    | För vem skriver jag?                                                                          | 143        |
| 9.1.2    | Vilket syfte har jag med min skrift?                                                          | 144        |
| 9.2      | Några skrivråd                                                                                | 144        |
| 9.3      | Sammanfattning                                                                                | 148        |

|                                                                           |            |
|---------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>10 Hur studenten kan gå till väga för att lösa en juridisk uppgift</b> | <b>150</b> |
| 10.1 Förberedelser inför seminarier, lektioner eller grupparbeten m.m.    | 152        |
| 10.1.1 Ett praktiskt exempel                                              | 155        |
| 10.1.2 Ytterligare ett praktiskt exempel                                  | 160        |
| 10.1.3 Sammanfattning                                                     | 163        |
| 10.2 Förberedelser inför tentamen och arbetet under densamma              | 165        |
| 10.2.1 Förberedelser inför tentamen                                       | 165        |
| 10.2.2 Arbetet under tentamen                                             | 167        |
| 10.3 Sammanfattning                                                       | 168        |
| <b>11 AI som juridiskt verktyg</b>                                        | <b>173</b> |
| 11.1 Inledning                                                            | 173        |
| 11.2 Vad AI (inte) är                                                     | 173        |
| 11.3 Large Language Models och deras begränsningar                        | 175        |
| 11.3.1 Large Language Models och hur de fungerar                          | 175        |
| 11.3.2 Styrkor och begränsningar i LLM:er                                 | 177        |
| 11.4 Möjliga användningsområden för AI (LLM:er) i nutida juridiskt arbete | 178        |
| 11.5 En spådom om framtiden                                               | 181        |
| 11.6 Kort ordlista kring AI (basic)                                       | 183        |
| <b>12 Avslutning</b>                                                      | <b>186</b> |
| <b>Källförteckning</b>                                                    | <b>189</b> |
| <b>Ordlista</b>                                                           | <b>191</b> |
| <b>Sakregister</b>                                                        | <b>203</b> |

# 1 Syfte och bakgrund

Bokens syfte är att skapa insikt i och förståelse för juridiken och juristens arbetsätt. Bokens målgrupp är främst de som är antagna till olika juridiska program och utbildningar och som saknar djupare förkunskaper om juridik och dess metod. Boken vänder sig också till alla de som kommer i kontakt med juridik genom olika fristående kurser, uppdragsutbildningar, eller som bara har ett allmänt intresse av vad som försiggår i juristens vardag. Boken kan också med fördel användas av gymnasiestudenter som inom sina program kommer i kontakt med juridikens mysterier.

Idén till boken har sakta men säkert vuxit fram hos mig, efter alla de uppdragsutbildningar jag har haft för deltagare utan några, eller med begränsade, kunskaper om juridiken och dess metod. Jag anser att den litteratur som idag finns inom området, juridisk metod, inte riktigt tillgodoser de behov som finns hos dem som önskar en mer lätthanterlig och lättsmält ingång till juridiken och dess metod. De böcker jag bläddrat i har ofta det gemensamt att de bygger på samma koncept om rättsreglernas indelning, olika tolkningsmodeller och rättskällornas hierarki. Ofta är såväl terminologin som beskrivningarna kring den juridiska metoden komplicerade. I vart fall gäller det sannolikt för den som inte tidigare varit i kontakt med juridiken på annat sätt än genom TV och andra media. En del kan ha erfarenhet från exempelvis en skilsmässa, vårdnadsfrågor, olika tvister om avtal och köp eller som offer för ett brott. Jag vågar anta att de jurister som medverkat inte alltid förklarat för er på ett sätt och med ett språk som gör att ni efteråt har förstått varför det blev som det blev.

Boken kommer delvis att bryta med gamla konventioner om uppbyggnad, terminologi och indelning av rättsområden. Jag kommer att ägna en del av boken åt att försöka förklara de syften som ligger bakom reglernas utformning och juristens val av väg och slutsatser. Dessutom kommer jag att visa på en del eventuella missförstånd som är anknutna till juridiken.

Som jurist eller som annan analytiker kan man inte nog understryka behovet och fördelarna med att reflektera över den information som tillhandahålls. Jag brukar säga till mina studenter att de alltid skall ställa sig frågan: "Varför är regeln utformad som den är, eller varför tror ni att domstolen dömde som den gjorde?" Som lekman är det av förklarliga skäl enkelt att sätta sina intressen främst och därmed lätt bortse från att det finns en annan logisk förklaring till juristens slutsats. Jag önskar därför att ni från och med nu blir mer kritiska i er läsning. Att ställa sig frågan "varför" behöver inte innebära att man är negativt kritisk, utan frågan skall hjälpa er att förstå rättsreglernas syften.

Jag har valt en disposition och ett innehåll som avviker något från det konventionella upplägget inom den juridiska litteraturen. Anledningen till mitt upplägg baseras på min erfarenhet från de frågor och funderingar jag allt som oftast möter bland deltagarna på de uppdragsutbildningar jag hållit. Många är nyfikna på juristen och dennes arbetsmetoder. Det kändes därför naturligt att redan i *kapitel 2* gå in på de personer som dagligen arbetar med juridiken, juristerna. Jag vill tidigt få läsaren att fundera över om beskrivningarna stämmer något så när överens med dennes uppfattning. När boken är utläst önskar jag att läsaren går tillbaka och läser om kapitel 2 än en gång och funderar över om den tidigare uppfattningen förändrats eller kanske t.o.m. bekräftats. I *kapitel 3* övergår jag mer programenligt till att förklara vad juridik är för något. *Kapitel 4* berör de olika rättskällorna som juristen använder i sitt arbete för att lösa juridiska frågor av olika slag. Under *kapitel 5* redogör jag för tillkomsten av en lag, från ax till limpa skulle man kunna säga. *Kapitel 6* ägnar jag åt domstolsorganisationen, med dess olika uppgifter och personal m.m. I *kapitel 7* kommer jag in på den juridiska metoden, juristens arbetssätt och vilka redskap juristen använder för att lösa juridiska problem m.m. I *kapitel 8* har jag valt att redogöra för den svåra, men nyttiga, uppgiften att tolka rättsfall. *Kapitel 9* är ett försök att hjälpa studenter och andra kursdeltagare som i utbildningssammanhang har att, i skrift, presentera juridiska lösningar och uppgifter. I *kapitel 10* övergår jag till att ge råd och tips hur studenter och andra kursdeltagare kan lösa juridiska frågor och problem. Jag avslutar boken i *kapitel 11* med några kortare reflektioner.

Boken är inte en rättsvetenskaplig studie av juridiken och dess metod, utan snarare ett försök att förklara det krångliga på ett mindre krångligt sätt och därmed förhoppningsvis få någon eller några att förstå vad det är som är så spännande med juridiken och dess metod.